

Панкратова В.О.
*старший викладач,
Сумська філія*

Харківського національного університету внутрішніх справ

ПРИНЦИП ПРАВОВОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ: ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ

Питання про юридичну природу принципів права, їх сутність завжди відносились до числа актуальних проблем юридичної науки. Це закономірно, бо провідна роль принципів забезпечується їх прямим чи непрямым закріпленням у нормах права, адже саме в принципах права всебічно відображена його суть.

Одним із основних принципів правової системи вважається принцип правової визначеності, який передбачає можливість громадянина в розумних межах і при певних обставинах передбачати юридичні наслідки своїх дій.

Дослідженню окремих аспектів принципу правової визначеності присвячено роботи Л. Л. Богачової, Ф. Гаєка, М. І. Козюбри, М. М. Марченка, Ю. І. Матвєєвої, С. П. Погребняка, С. В. Шевчука та ін.

Незважаючи на всю важливість внеску вчених у дослідження такої багатогранної проблеми, як принципи права та, зокрема, принцип правової визначеності, не можна не звернути увагу на те, що в цій сфері результати дослідження є спірними і зараз залишаються «відкритими» питання їхньої сутності. Також теоретичний аспект наукового аналізу принципу правової визначеності у вітчизняній юридичній літературі є, на нашу думку, недостатнім. Оскільки правова визначеність, як правило, розглядається в руслі розкриття сутності верховенства права.

Таким чином, метою роботи є розкриття поняття «принцип правової визначеності». Поняття «принцип» у перекладі з латинської означає «початок», «першооснова», «первинність». В юридичній літературі трактування принципів права досить неоднозначне. А. М. Колодій у монографії «Принципи права України» визначає принципи права як відправні ідеї існування права, які виражають найважливіші закономірності і підвалини даного типу держави і права, є одно порядковими із сутністю права і становлять його головні риси, відрізняються універсальністю, вищою імперативністю і загально значимістю, відповідають об'єктивній необхідності побудови і зміцнення певного суспільного ладу [2, с. 27].

Такі науковці, як О. Ф. Скакун [7, с. 221], П. М. Рабінович [6, с. 93] принципи права розуміють як керівні ідеї, об'єктивно властиві праву відправні начала, незаперечні вимоги (позитивні зобов'язання), які ставлять до учасників суспільних відносин із метою гармонійного поєднання індивідуальних, групових і громадських інтересів та визначають зміст і спрямованість правового регулювання, відображають найважливіші закономірності соціально-економічної формації.

Серед принципів права важливе місце належить принципу правової визначеності. На сучасному етапі правова визначеність є загально правовим

принципом права та складовим елементом верховенства права. Проаналізуємо деякі підходи до визначення принципу правової визначеності.

Так В. Кернз розуміє принцип правової визначеності як зобов'язання державних владних органів забезпечити легкість з'ясування права тими, до кого воно застосовується, і набуття останніми можливості в разі необхідності скористатися правом, так само як і способом, за допомогою якого воно буде підлягати застосуванню і тлумаченню [4].

Л. Л. Богачова визначає принцип правової визначеності як сукупність вимог до організації та функціонування правової системи з метою забезпечення стабільного правового положення людини шляхом вдосконалення процесів правотворчості та правозастосування [1].

Принцип правової визначеності знайшов найповніше відображення в праві Ради Європи і праві Європейського Союзу. Правова визначеність прямо не фігурує в установчих договорах Європейського Союзу, але визнана Судом ЄС як загальний принцип права ЄС. До цього принципу входять такі складові, як непорушність і нескасовуваність набутих законних прав (*vested rights*); незворотність закону й неможливість застосування закону до особи, яка не могла знати про його існування (*non-retroactivity*); законні очікування (*legitimate expectations*) – право особи у своїх діях розраховувати на сталість існуючого законодавства, а також поняття давності; право особи на використання зрозумілої мови в судовому процесі тощо [4].

Зміст принципу «правової визначеності» неодноразово розкрито Європейським Судом з прав людини в результаті тлумачення норм Європейської конвенції про захист прав людини і основних свобод 1950 р. Наприклад, Т. Н. Назаренко зазначає, що «требование правовой определенности образует «один из основополагающих аспектов принципа верховенства права», является его необходимым следствием и условием реализации». В якості прикладу автор наводить рішення по справі Маркс проти Бельгії від 13 червня 1979 року, у якому Європейський Суд з прав людини підкреслив, що принцип правової визначеності невід'ємно притаманний праву Конвенції [4].

Роль та значущість для результативного правового регулювання підтверджується практикою Конституційного Суду України. Наприклад, у Рішенні від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005 у справі про постійне користування земельними ділянками вказав, що із конституційних принципів рівності і справедливості випливає вимога визначеності, ясності і недвозначності правової норми, оскільки інше не може забезпечити її однакове застосування, не виключає необмеженості трактування в правозастосовній практиці і неминуче призводить до сваволі. Отже, як зазначає Ю. І. Матвеева, принцип правової визначеності традиційно розглядається Конституційним Судом України поруч з принципами рівності та справедливості. Рівність перед законами забезпечується завдяки принципу правової визначеності, основними вимогами якого є ясність та недвозначність правових норм, і відтак їх застосування [3, с. 362].

Таким чином, принцип правової визначеності слід розглядати як сукупність вимог до організації та функціонування правової системи з метою

забезпечення стабільного правового становища індивіда шляхом вдосконалення процесів правотворчості та правозастосування.

Список використаних джерел:

1. Богачова Л.Л. Принцип правової визначеності в європейському і національному праві (змістовна характеристика) [Електронний ресурс] / Л.Л. Богачова. // Теорія і практика правознавства. – 2013. – Вип. 2. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/tipp_2013_2_74.pdf. Дата доступу: 25.05.2014.
2. Колодій А.М. Принципи права України: монографія / А.М. Колодій. – К. : Юрінком Інтер, 1998. – 208 с.
3. Матвеева Ю.І. Історико-теоретичні підвалини розуміння принципу правової визначеності // Антропология права філософський та юридичний виміри (стан, проблеми, перспективи) : Статті учасників VII Міжнародного «круглого столу» (м. Львів, 9-10 грудня 2011 року). – Львів : Галицький друкар, 2012. – 2-е вид., виправ. і доп. – С. 362-375.
4. Назаренко Т.Н. Принцип «правовой определенности» и его применение судами общей юрисдикции Российской Федерации [Електронний ресурс] // Сайт Управления Судебного департамента в Смоленской области. Режим доступу: http://usd.sml.sudrf.ru/modules.php?name=press_dep&op. Дата доступу: 06.06.2014.
5. Погребняк С.П. Основоположні принципи права (змістовна характеристика) / С.П. Погребняк. – Х. : Право, 2008. – 240 с.
6. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права і держави : навчальний посібник / П.М. Рабінович. – [3-є вид. зі змін. і доповн.]. – К., 1995. – 170 с.
7. Скакун О.Ф. Теорія держави і права : підручник / О.Ф. Скакун; пер. з рос. – Х.: Консул, 2009. – 520 с.

Пащук Т.В.

асистент,

Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна»

ДОКУМЕНТИ ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ ПРО ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ ПОЛІТИЧНИХ В'ЯЗНІВ І РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ (НА ПРИКЛАДІ КОВЕЛЬСЬКОЇ ТЮРМИ 1919-1939 РОКІВ)

Починаючи з XIV ст., волинські землі перебували у складі Великого князівства Литовського. Після Люблінської унії 1569 р. Волинь відійшла до Корони Польської. Було утворене Волинське воєводство з центром у м. Луцьку. Після 2-го та 3-го поділів Речі Посполитої (1793, 1795) Волинь була приєднана до Російської імперії. Її землі входили до складу спочатку Волинського намісництва (до 1795 р. – Ізяславського), а з грудня 1796 р. – Волинської губернії (центр – Новоград-Волинський, з 1804 р. – Житомир). У травні 1919 р. західні повіти Волинської губернії фактично, а з 1921 р. – формально, відійшли до складу Польщі. Тут було створене Волинське воєводство з центром у м. Луцьку, яке існувало до вересня 1939 року.

На території відродженої Польщі з 1918 р. залишалося діяти три системи права: пруська, російська та австрійська. Усі вони істотно відрізнялися одна